

Naema Tahir

Brieven in Urdu

2016 Prometheus Amsterdam

Voor drie dagen eten

Diah had voor drie dagen eten achtergelaten. Drie chapati's van dik deeg, hoewel haar oudste zoon Barra meer van die luchtige dunne hield. Maar luchtige dunne werden na een uurtje al droog als twijgen. Geef ze een dag en ze zijn net boomschors. Al doopte je die schors in mosterdolie of zuur, bij het kauwen deden je kaken pijn. De drie dikke chapati's had Diah in een linnen doek gewikkeld en tussen twee aluminium borden geplaatst, met daaromheen een theedoek met een Baluchi-patroon van groene en rode zeshoekjes. Herkenbaar voor Barra. Zo wist hij waar hij zijn eten kon vinden wanneer hij 's nachts terugkwam van zijn werk. Zijn moeder had een potje gepekeld citroenhalfjes ernaast geplaatst. Barra zou niet klagen als hij alleen dat te eten kreeg. Hij was het zelfs gewend om zijn chapati slechts met water te eten. Hij was nog in de groei en verorberde alles hongerig. Wie hongerig is, eet zelfs het minste met smaak. Er waren tijden dat Diah nauwelijks een maaltijd had weten samen te stellen voor haar gezin. Dan nog zag je Barra

vingerlikkend smullen van witte rijst waar alleen zout en chilipoeder overheen was gestrooid.

Het liefst had Diah wat linzencurry voor hem achtergelaten voor bij de chapati's, maar de curry was opgeraakt. Het restje ervan had ze met de zijkant van haar duim uit de pan geduwd en over twee chapati's gesmeerd voor de reis naar Sialkot, die het gezin zou ondernemen. Haar man Chotta had die chapati's meteen verorberd in de bus, samen met hun driejarige zoontje Larka, die net als zijn vader eten nooit kon bewaren voor later. Larka kreeg zelfs de borst tijdens die zes uur durende busrit en omdat ze Kakki, de baby, ook had gezoogd, had Diah zelf best flinke trek gekregen. Normaal kon ze een dag zonder eten. Toen niet. Ze kreeg last van onrustige benen. Die mocht ze niet strekken in de bus zoals de mannen, waardoor ze ging zweten en het benauwd kreeg. Ze vroeg daarom toch maar om iets te eten, waarna Chotta bij een halte gepofte kikkererwten voor enkele roepies kocht; iets waarover Diah zich ziekelijk schuldig had gevoeld, en er alleen maar een paar van in haar mond hield om erop te zuigen, om met een gerust hart toe te kijken hoe Chotta en Larka de rest soldaat maakten.

Chotta had drie dagen vrij genomen. Drie loonloze dagen zouden dat zijn. Op de heenreis naar Sialkot en op de terugreis zou hij niets verdienen. Ook tijdens het Suikerfeest, dat ze bij zijn moeder vierden, werd zijn loon ingehouden. Ze moesten voorzichtig zijn met hun geld. Ze zouden in Sialkot de hele dag maar binnen moeten blijven. De straat met zijn koopwaar, de verrukkelijke hapjes, was een gevaar voor armelui zoals zij. Ze hadden zelfs geen cadeaus voor Chotta's moeder en zijn broers en zussen, die er ook zouden

zijn. Maar iedereen wist van de erbarmelijke toestand waarin ze waren vervallen.

Bijna twee jaar, zo lang hadden ze de familie in Sialkot niet gezien. Het Suikerfeest van het afgelopen jaar hadden ze met hen willen vieren, maar ze hadden niet eens de mango's van dat jaar geproefd, laat staan dat ze een busreis konden bekostigen. Alleen als ze hun hand hadden opgehouden bij de familie, hadden ze kunnen gaan. Maar dat vond Chotta vernederend. 'Voor elke roepie die ik van ze krijg, moet ik duizend roepies aan hoon op de koop toe nemen.'

Dit Suikerfeest wilde hij per se gaan. Chotta's tweelingbroer, Bhai, zou er ook zijn. Hij zou helemaal uit Detroit overvliegen met zijn gezin. Voor het eerst in vijf jaar. Chotta wilde Bhai dringend spreken. Dringend genoeg om vrij te durven vragen van zijn werk in het kledingatelier in Budaarpur, het dorp waar ze woonden.

Met zulke eisen, zoals vrij vragen, ging je direct naar Boss-ji. Geen tussenbaas die daarvoor een goed woordje voor je deed. Boss-ji, zo noemde iedereen de baas van het atelier. Hij was een bolwangige dertiger in een wit overhemd dat gemaakt was van veel stof. Het gaf hem iets weelderigs, maar ook iets vluchtigs als hij door zijn bedrijf beende om controlerende blikken te werpen op zijn ruim honderd werknemers. Hij was altijd in gesprek: lopend, aan zijn bureau, in zijn auto, met iemand van vlees en bloed, aan de telefoon, of via skype. Dan praatte hij luid, alsof de toehoorder doof was of zijn mindere. Tenzij Boss-ji een Amerikaan sprak. Dan verhoogde hij zijn stem, hoorde je hem haast bij elke zin 'mijn vriend' zeggen en krulde een geniepigie grimas zijn donkere smokkelaarslippen, alsof hij

een weetje had dat Amerikanen veel waard zou zijn. Alleen tijdens zulke gesprekken trok hij zijn wenkbrauwen langdurig uit de frons, alsof hij een achterstallige rek oefening met ze deed. Hij oogde ontspannen, alleen dan. Op andere momenten bezat hij de zenuwachtige ijver van iemand uit de middenklasse die weet dat je zomaar een klasse kon kelderen als je laks werd. Daarom nam Boss-ji alle opdrachten aan die binnenkwamen van de ketens uit Amerika, zijn grootste zakenpartners. Meestal kwamen ze binnen via de fax: een luidruchtige grijze kubus die veelbetekenende papertjes uitspuwde. Boss-ji hoefde nooit lang te ontcijferen waar de faxen over gingen. Hij nam alles aan. Eerst zette hij zijn eigen horigen strenger aan het werk en overwerk. En als dat niet voldoende was, speelde hij opdrachten door naar een bevriend ondernemer.

Tijdens zulke drukte kreeg nooit iemand vrij. Zelfs als het rustig was gebeurde het maar zelden dat de waaghals die erom vroeg met een buit terugkeerde naar zijn werkplek. ‘Neem ik ooit vrij?’ antwoordde Boss-ji op sarcastische toon. ‘Nou dan!’ En inderdaad, hij was er elke dag, ook tijdens feestdagen, ook ’s avonds. Maar dan had hij wel thuis gegeten. De nacht bracht hij ook altijd door bij zijn familie, terwijl veel van zijn werknemers een dienst draaiden. En was hij de volgende ochtend vroeg, dan was dat om zich eerst met vrienden of partners tegoed te kunnen doen aan vetzotte griesmeelpudding met bladerdeegpannenkoeken van de straat.

Toen Chotta Diah plots roepies gaf om weg te leggen voor een reis naar Sialkot voor het aankomend Suikerfeest, wist ze niet wat te denken. Zouden hij en Barra wel vrij krijgen?

Ze werden toch strak gehouden op het werk? Ook Barra moest wel eens overwerken, terwijl hij al helemaal geen loon kreeg. Hij werkte er wegens de schulden die ze bij Boss-ji hadden. Zowel Barra's arbeid als Chotta's overwerk ging op in de aflossing van hun schuld. Eigenlijk was het maar beter dat ze geen vrij kregen, vond Diah. Vrij nemen bracht geen rust. Het bracht niet meer het genoegen waarvoor het bedoeld was. Zorgen bracht het. En minder eten. Dat schreef ze altijd, in verhulde termen, aan haar schoonmoeder in Sialkot.

‘Chotta kan geen vrij nemen. Er is iets groots gaande op zijn werk.’

Zo troostte ze haar schoonmoeder. Elke maand, in een brief die ze stukje bij beetje schreef. Dat ene vel papier, aan beide kanten volgepend, vouwde ze op tot een klein vierkantje. Ze krabbelde in een hoek het adres en gaf de brief zonder envelop of zegel, zoals andere arbeidersvrouwen ook deden, mee aan Chotta. Hij bracht het naar de *postwallah* in de wijk waar hij werkte. Bij ontvangst frankeerde haar schoonmoeder de brieven, hoewel ze het zelf ook niet breed had. Maar het niet breed hebben was nog altijd beter dan niets hebben. Zelden schreef haar schoonmoeder terug. Liever belde ze via de telefoon van een van haar zoons naar een nummer van iemand die ook bij Boss-ji werkte en barmhartig genoeg was om haar boodschap tijdig aan Chotta door te geven. Haar boodschappen waren altijd hetzelfde: dat ze ziek was, dat ze wilde dat Chotta langskwam, dat ze Larka, haar driejarige kleinzoon, weer wilde zien, dat ze Kakki de zuigeling nog niet had gezien. Op een dag belde ze met een belangrijk bericht: de *amriki* zouden komen. Zo noemde ze

Chotta's tweelingbroer Bhai en zijn gezin, die in Amerika woonden. Zij hadden plannen om het Suikerfeest in Pakistan te vieren.

Diah deed wat haar man vroeg. Ze verstopte het geld in een ingenaaide zak van een oude tuniek, die ze samen met andere oude kleren als matras gebruikte. Daar keken de kinderen nooit. Ze spaarde als een bezetene. Wekenlang maakte ze enkele eetlepels minder rijst en aten ze snelgarende rodelinzencurry. Ze waste de borden en kleren zonder zeep en kocht voor Larka geen sesammelksnoepjes meer. Waar ze kon spaarde ze uit de mond van haar hongerige kroost. Dat was vooral wreed voor Barra, om tegen hem te zeggen dat het eten op was. De andere kinderen kregen nog de borst, maar Barra was al tien jaar oud en lustte best wat meer wegens zijn groeispurt. Maar Diah wist dat het met name voor Barra was dat ze naar Sialkot gingen. 'Ik moet Bhai spreken,' zei Chotta resoluut. 'Voor onze oudste. Juist voor hem.'

In Sialkot zou Diah het dus goedmaken. Daar konden ze allen flink hun buik rond eten en zich tegoed doen aan de lekkernijen die ze van hun familie zouden krijgen. Vooral Taiya, de alleenstaande broer van Chotta, was een zachtehartige knaap en altijd gul met geld tijdens het Suikerfeest. Hij gaf haar en de kinderen ook nieuwe kleren mee. Soms had hij zelfs kleren voor Chotta. Hij verfde billboards voor bioscopen in Liberty, een grote mall in Sialkot. Eerst vond de familie het een godszonde dat Taiya zijn roepies verdiende met het geven van likjes verf aan de wulpse contouren van Punjabi dansdiva's. Maar hij trok zich van hen niets aan, onafhankelijk van geest als hij was. De familie raakte er dan

maar aan gewend. Ook aan zijn geld, dat hij aan hen gaf zonder dat ze erom vroegen, wetende dat voor elk van hen een extraatje welkom was.

Pas op de dag voor hun vertrek vertelde Chotta zijn vrouw dat Barra het Suikerfeest niet zou meevieren. Hij ging niet mee naar Sialkot.

‘Wij kunnen niet beiden wegblijven van werk,’ zei Chotta. ‘Barra moet zijn diensten blijven draaien.’

Dat wilde Boss-ji. Er waren anderen die ook Suikerfeest wilden vieren. Die kregen toch ook geen vrij? Dus als Barra bleef, mocht Chotta gaan, maar alleen als Barra ook een nacht zou draaien. Of twee.

‘Round the clock, nah!’ proclameerde Boss-ji.

Het echode nog na in Chotta’s oren. Kinderen waren de beste arbeiders, vond Boss-ji. Heerlijke kleine vingers die vlijtig en fijn stikten, scherpe ogen die in de donkere achterkamer nog de draad in het oog van de naald konden mikken. Het was in die duistere achterkamer waar hij alle kinderen tussen de vijf en de tien plaatste. Voor het geval dat er geheime VN-inspecteurs of journalisten kwamen, met hun verhalen over mensenrechten en de schendingen ervan. Alleen de kinderen die 16 jaar of ouder oogden mochten werken bij de volwassenen. Daar zaten zelfs best wat twaalfjarigen tussen die al stoppels hadden of een oude ziel, maar Barra oogde nog jonger dan hij was. Hij was daardoor almaar in de achterkamer en was hele dagen gescheiden van zijn vader. Het stelde Chotta gerust dat er in die achterkamer ook andere kleine kinderen waren. Het samenzijn met jongeren verlichtte het werk, en, zo geloofde en hoopte Chotta, betoverde het werk tot een spel. Er waren niet veel kleintjes in het ate-

lier. Een stuk of acht. Het beviel Boss-ji dat die jongens dag en nacht konden doorwerken. 24 uur achtereën, soms meer, deden ze in trance hun werk. En ze klaagden nooit. Chotta was trots op Barra, dat hij zo goed en snel kon stikken. Ook Diah was trots op Barra's ijver.

'Zo heb ik hem opgevoed,' zei ze droogjes, 'zodat hij snel onafhankelijk wordt.'

Daarom dacht Chotta dat het zijn vrouw niet zou deren om Barra achter te laten. Maar meteen zei ze, haar stem gekleurd door schuldgevoel en angst, of het niet beter was om ook dit Suikerfeest niet te gaan. Misschien kon Bhai hun kant op reizen, naar Badaarpur? Maar Chotta had dat al uitgedacht en weggewuifd. De amriki vlogen al vanuit Detroit naar Lahore en gingen vandaaruit met de snelbus naar Sialkot. Het was te veel hun te vragen om ook nog eens naar Chotta's kotje in de rimboe te reizen. De muggen en vliegen zouden hen ergeren en de kakkerlakken zouden hen doen walgen. En waar moesten die amriki slapen? Ze hadden niet eens bedden voor zichzelf en de kinderen, om maar te zwijgen van een bankstel en stoelen. Bovendien, de elektriciteit viel hier vaker uit dan in de stad, soms dagenlang achtereën. Dan staarde je naar het plafond, naar de elektriciteitssnoeren die er hingen als ongebruikte slappe waslijnen, alsof dat kijken het licht zou dwingen terug te keren. Chotta wist dat de amriki om die snoeren hun hart zouden vasthouden. Was dat wel veilig? Schuilde er geen explosiegevaar in? Brand? De zorgen zouden hen weggagen. En waar zouden ze moeten douchen? Zeker onder de tuinslang, die aan een haakje hing boven de plek waar Diah de rest van de dag vieze borden en kleren waste? Dat wilde Chotta de amriki be-

sparen. Vooral Guriya, de vrouw van Bhai, deed je dat niet aan. Chotta was het etentje niet vergeten waar hij Bhai en Guriya vijf jaar geleden op getrakteerd had. Het was bij een bevriende kok in Liberty, als dank voor de duizenden roepies die Bhai Chotta had toegestopt, zodat hij het videotheekje dat hij toen bezat, kon redden. Guriya vastte verkrampt tijdens dat etentje, en zo ook hun dochter Ambreen, die toen zes was, bij het zien van de rupsen die onder de keukenkozijnen krioelden en de honderden vliegen die de obers met groezelige theedoeken van de schalen verdreven. Dat Guriya en Ambreen als enige voedsel probiotica-pillen namen om diarree te voorkomen, was een belediging voor Chotta. Dat Bhai de volgende dag weigerde nog uitstapjes te maken met Chotta, omdat er overal bacillen waren, schoffeerde Chotta. Nog altijd had hij pijn ervan. Nee, je kon het de amriki niet aandoen om ze naar hun kotje te laten komen. En ja, Diah begreep het. Ze stemde ermee in, maar alleen omdat ze wist dat je het Chotta niet kon aandoen dat Bhai zou zien hoe hij in de afgelopen jaren was komen te wonen.

Het was bijna middag toen ze bij zijn moeder in Sialkot aankwamen. Zijn broer Taiya deed de metalen poort open.

‘Eid Mubarak!’ fluisterde hij en hij omhelsde hen, één voor één. Hij maakte een praatje en liet zijn hand op Larka’s hoofd rusten zoals gebruikelijk is bij het begroeten van kinderen. Toen Chotta de binnenplaats op liep, zag hij dat twee van zijn zussen, hun echtgenoten en hun kinderen er al waren. Ze leken er te hebben gelogeerd. Nu hadden ze zich verspreid over de binnenplaats volgens de oeroude verdeling, de vrouwen rondom de keuken helpend met het koken en de mannen aan een kleine tafel verderop, nippend van

chai uit oorloze terracotta kopjes en snoepend van felgekleurd melkgebak in suikerstroop. Zelfs de kinderen eerden de scheiding; de meisjes mooi stil, hun handpalmen op hun schoot rustend, met nog natte hennapatroontjes; de jongens zaten in hemdjes en broekjes op de grond tussen dikke kniekers en speelgoedautootjes.

Allen groetten ze Chotta en zijn gezin, en maakten aanstalten om hem te omhelzen, maar Chotta beende naar zijn moeder-Amma. Vanuit de open keuken, hurkend op een enkelhoog rieten krukje, riep ze hem. Ze gebaarde Diah en Larka haar kant op. Ze bleef gehurkt terwijl zij hen omhelsde met uitgestrekte armen, zodat de gember op haar handen niet terechtkwam op de gasten. Na de groet ging ze door met het stampen van de gember en vroeg ze hun hoe het ging, hoe de reis was geweest en waar Barra was. Ze voegde knoflook en gekookte gele linzen aan de gember toe en stampte en stampte zodat de lucht heerlijk geurde naar een feestmaal in bereiding. Het was duidelijk dat ze bij dageraad was begonnen met de gerechtjes. Het was duidelijk dat ze afwezig was.

Dat ze geen echte aandacht voor Chotta en zijn gezin had, kon maar één ding betekenen. Zij zei het niet en niemand had het erover. Nergens zag je een aanwijzing, zoals een koffer of een Amerikaanse plastic tas, maar het was in moeders gespannen gedrevenheid te lezen: de amriki waren er al. Nu zag Chotta dat overal naast de potten en pannen waarin gekookt werd, plastic literflessen water stonden, waarmee de vrouwen, in plaats van met kraanwater, het eten wasten en kookten. Ja, de amriki waren er.

Chotta baalde. Hij had graag het eerste gezicht willen zijn

dat Bhai zag bij thuiskomst. Zijn tweelingbroer was nu boven in zijn kamer op het dakterras, samen met zijn vrouw Guriya, dochter Ambreen en zoon Hero. Ze waren slaap aan het inhalen en iedereen hield daar rekening mee, alleen de spelende jongetjes ontglipte zo nu en dan een gil, gevolgd door een sissend tot stilte manen door een oudere.

Die stilte, dat wachten van iedereen, het gaf Chotta een knullig gevoel. Zijn familie, elk lid ervan, bewaarde zijn enthousiasme liever voor de amriki, zodra die beneden zouden komen. Chotta wist het omdat hij voelde dat hij hetzelfde deed. Hij had zoals iedereen dezelfde verwachtingsvolle ogen, en ledematen waarmee hij geen raad wist, gericht op een groots moment, gewichtig als een geboorte. Zijn ogen dwaalden af, naar boven, naar het dakterras. Beschaamd keek hij weg, alsof hij iets verbodens had gedaan.

Bhai had zijn moeder het afgelopen jaar geld gestuurd om een paar kamers op het dakterras te laten bouwen. Er moest een eigen badkamer zijn, een eigen keuken met een elektrisch fornuis en een waterzuiveringsinstallatie, een televisie, airco, én er moest privacy zijn. Dat was de voornaamste opdracht en de wens van zijn gezin voor als ze zouden komen. Het dakterras was verboden terrein, alsof daar onbekende huurders woonden.

Chotta hing terneergeslagen bij de poort, blikte naar de binnenplaats, maar vermeed de gespannen gelaten van de anderen. Hij zag zijn moeder-Amma in een pan roeren, in een andere pan het eten omscheppen, het eten in schalen doen, die toedekken met een bord en die plaatsen op een gebloemd laken dat ze in een hoek van haar keuken over de vloer had gespreid. Je zag dat ze haar handen afspoelde met

water uit een plastic fles, want kraanwater kon de amriki ziek maken. Regelmatig bestudeerde ze haar laken met eten. Was er genoeg? Moest er nog een lekkernij worden toegevoegd aan de *haleem*, de *halwa*, de zoete geboterde noedels en de melkgebakjes? De linzenkebabs lagen nog afgedekt naast het gaspitje. Ze zouden vers gebakken worden en loeiheet worden opgediend. Soms zag je een kind naar haar toe gaan met trek. Dan schepte moeder-Amma iets uit een pan of pot op een aluminium bordje, zodat het aardewerken servies op het laken bleef, totdat de buitenlandse gasten naar beneden kwamen. Vaak genoeg maande ze de hongerigen om even te wachten. En toen de muezzin opriep tot het middaggebed, zag je dat moeder-Amma zelfs even aarzelde of ze haar gebed zou verrichten, bang dat ze op haar bidmatje zou zijn als Bhai de trap af zou komen.

Diah had van moeder-Amma een groot bord gekregen met halwa en zoete noedels en hield dat op haar schoot. Na enkele flinken happen begon ze te kauwen aan een kardemomzaadje voor de smaak. Ze voelde zich slap door de lange reis en doordat haar borsten waren leeggezogen door de baby en door Larka. Als het aan haar lag, dan werkte ze het hele bord naar binnen. Makkelijk. Maar haar kinderen gingen voor, net als haar man. Af en toe stopte ze wat zoete noedels in Larka's mond als hij in haar buurt huppelde, waarna hij weer wegsnelde naar de knikkers. Na een paar happen weigerde hij. Je zag haar ontgoocheling toen Larka zijn lippen stijf op elkaar hield of niet meer naar haar toe kwam voor een hap. Thuis in hun kotje konden ze hun buiken op slot houden, maar hier in Sialkot moest je het moment grijpen om je buik te vullen. Ook Chotta moest eten,

vond ze. Ja, hij had een melkgebakje verorberd, verslonden haast. Ze wist dat hij op zijn best wilde zijn als hij Bhai zou zien, zonder eten in zijn mond. Zonder vette vingers. Het was echter beter als hij meer aan zichzelf dacht. Misschien was het ook raadzaam dat hij wat slaap inhaalde. Er was genoeg ruimte waar de baby sliep, in de kamer naast de keuken waar enkele opgemaakte britsen lagen en waar haar schoonmoeder nu haar middaggebed verrichtte.

Vroeger broedden er in die ruimte kippen. Jarenlang had moeder-Amma die verzorgd en raapte ze de eieren, kookte deze en wikkelde ze in een mandje voor de verkoop. Haar man ging de straat op met die eieren. ‘Neem een warm ei! Heerlijk warm ei!’ riep hij. Met zijn aardige, verleidelijke stem wist hij op een koude avond wel twintig eieren aan de deur te verkopen in verschillende woonwijken. In de warme maanden verkocht hij rauwe eieren op de markt. De kippen deed moeder van de hand toen haar man ziek werd en het bed moest houden. Hij had al een jaar lang onverklaarbare plaspijnen, maar de diagnose prostaatkanker werd door geen dokter gesteld.

Omdat moeder-Amma de ziekenhuisrekeningen niet kon betalen van de rauwe eieren die ze deur aan deur aan kennissen verkocht, stuurde Bhai vanuit Detroit meer geld dan hij voorheen had gedaan. Honderd, soms tweehonderd dollar kwam er maandelijks. Toen haar man overleed, beloofde Bhai die oude ruimte van de kippen te verbouwen tot een nieuwe kamer. Daar kon zijn gezin verblijven als dat langs zou komen, en voor moeder-Amma kon het dienen als extra vertrek. Misschien kon ze er een klein naaiatelier maken.

Maar Bhai zette al gauw zijn zinnen op het dakterras. Iedereen dacht dat het was omdat hij de ruimte beneden te klein vond. Of omdat het er naar pluimvee rook, al waren de kippen geslacht en opgegeten. De reden om voor het dak te kiezen was een andere. Bhai wilde airconditioning. Guriya had hem erop gewezen dat als zij de ruimte beneden zouden verbouwen met airco, de familieleden voor de verkoe-ling zouden blijven hangen. Weg zou hun privacy zijn. Daarom was het dakterras beter. De trap zou als een drem-pel dienen voor de rest.

Chotta's gezicht klaarde opeens op. De douche suisde bo-ven en toen hij zijn broer hoorde gorgelen, kwam hij weer tot leven en beende naar de trap.

'Bhai!' riep hij en toen hij niets hoorde, riep hij weer met dezelfde extatische stem. Er was alleen gegorgel en Chotta's gezicht bevroor in een glimlach. Hij bloosde en moest moei-te doen om zijn gehijg niet te doen opvallen bij de anderen.

Pas na een kwartier kondigden de Amerikanen zich aan. Op de trap zag je eerst de Nikes van de zesjarige Hero, die oplichtten bij elke stap, als een soort minivuurwerkje onder zijn hielen. Hero werd gevolgd door zijn zus Ambreen, elf jaar oud, maar reeds een lange, lenige puber, gevolgd door hun moeder, Guriya. Daarna kwamen velours zwarte Nike-slippers, een gebleekte jeans, een t-shirt van dunne stof en het gezicht van Bhai, dat op dat van Chotta leek. Zijn gezicht glom alsof hij net een *facial* had gehad.

'Broer,' fluisterde Chotta en de tweeling viel in elkaars armen in een lange, plakkende omhelzing, waarbij je niet wist wie er luid snikte en wie woorden van troost sprak, tot-dat ze elkaar met één arm loslieten en je de natte ogen, natte

wangen en natte neus van Chotta zag, en Bhai Chotta's tranen met een genegen aai van de wangen haalde. Bhai reikte Chotta een papieren zakdoek aan, zodat Chotta zijn druipe snot niet in zijn tuniek hoefde te wrijven. Schouder aan schouder liepen ze naar een brits en gingen naast elkaar zitten. Ze hielden elkaars hand vast en groetten elkaars vrouwen. Maar aandacht hadden ze eigenlijk alleen voor elkaar. Steeds maar weer vroeg de een de ander hoe het ging en zei de een tegen de ander dat het goed ging, totdat Chotta weer in snikken uitbarstte.

'Broer, het gaat slecht,' biechtte hij op en Bhai knikte als een priester die gewend was aan leedverhalen die uit het niets kwamen. 'Broer-ji! Mijn leven is geruïneerd. Het gaat slecht,' herhaalde Chotta.

'Komt goed, vriend,' zei Bhai en hij legde een hand op de rug van Chotta en drukte hem tegen zich aan. 'Alles komt goed. Heb vertrouwen in God.'

Chotta knikte, hief zijn hoofd van Bhais schouder en veegde zijn tranen met ferme vingers uit zijn ogen en van zijn wangen. Hij keek naar Bhai, die naar zijn kinderen keek, die op hun beurt van Chotta naar hun vader keken, beducht en verbaasd. Hero klom zelfs verschrikt in de armen van zijn moeder. Hij had de andere helft van de tweeling nooit eerder gezien. Ambreen kende haar oom Chotta van haar laatste bezoek aan Pakistan, vijf jaar geleden. Het wende echter niet om een man te zien die geheel op haar vader leek, maar er toch net anders uitzag en daardoor vreemd leek. Toen Larka zich bij het gezelschap voegde en spontaan begon te huilen, lachten de tweeling en alle anderen.

'Is dat Barra?' riep Bhai verrukt en nam Larka's wangen

in zijn handpalmen en trok de bange peuter naar zich toe.

‘Welnee!’ protesteerde Chotta. ‘Dat is Larka, hij is drie. Barra is bijna elf. Weet je nog?’

‘Weet ik toch!’ zei Bhai en keek gemaakt geïrriteerd naar Chotta en zei tegen Larka: ‘Ik weet heel goed wie jij bent. Aangenaam.’ Hij pakte de hand van Larka, die deze vervolgens, zoals verwacht, verlegen wegtrok.

Chotta beet op zijn onderlip. Natuurlijk wist Bhai hoe oud zijn kinderen waren. Zijn eigen dochter Ambreen was precies een jaar, een maand, een week en een dag eerder geboren dan Barra. Bhai en Chotta hadden elkaar foto’s gestuurd. Jarenlang en ontelbaar veel. Daarbij hadden ze gegrapt dat ze die twee alvast aan elkaar hadden uitgehuwelijkt. Dat dat nu geregeld was.

‘Waar is Barra?’ vroeg Bhai en keek in het rond.

‘Hij werkt,’ zei Chotta kortaf en toen Bhai naar hem keek, bezorgd en vol onbegrip, verborg Chotta zijn ogen achter een muur van vingers en begon weer te snikken. Hij had zich zo voorgenomen om niet alles te vertellen, maar Chotta bezweek met zijn broer aan zijn zij. Datzelfde gezicht als het zijne, maar net anders dan dat van hem, dat glom van zorgeloosheid en schitterde van trots, geparfumeerd door vooruitgang. ‘We hebben het moeilijk, broer-ji. We zijn vastgelopen...’ snikte Chotta.

Moeder-Amma kwam erbij staan. Ze keek niet naar Chotta. Ze leek hem noch te willen opbeuren noch tot stilte te willen manen. Het was Bhai die ze indringend bekeek en het was naast hem dat ze plaatsnam op de brits. Ze trok haar benen op, kruiste die in een kleermakerszit, en begon Bhais schouders en rug te masseren en sprak dicht bij zijn oor.